

פרק י'

ישיבות אלכסנדר

יסוד הישיבה הראשונה

"תורה מחזרת על אכסניה שלה". עשרות שנים לפני יסוד הישיבה באלכסנדר היה בית-המדרש של הרבי מקום-תורה גדול בן למדן בחורים וזקנים יחדיו. יומם ולילה לא נדם שם קול התורה, וקולות הלומדים המאחרים בנשף, הסוברים שלא נברא הלילה אלא לגירסא, התערבובנועם רינתם של המשכימים קום, המתכווננים לתפילה על ידי לימוד באשמורת הבוקר.

בשנת תרע"ב יסד רבנו הקדוש בעל ה"תפארת-שמואל" את הישיבה הראשונה באלכסנדר, וקרא לה "בית-ישראל" על שם אחיו כ"ק מרן אדמו"ר בעל "ישמח-ישראל" זי"ע.

הרבי רצה לארגן את לימודם של הבחורים במסגרת קבועה ומסודרת תוך השגחה מעולה, אמירת שיעורים מפי רמ"ם חשובים ועל ידי בחינות, כדי לשפר את רמת הלימודים ואיכותם.

המקום שבחר הרבי כאכסניה לישיבה היה בית-המדרש באלכסנדר שקירותיו ספגו לתוכם את קול התורה מאז הווסדו.

הבחורים סעדו על שולחנם של נדיבי העירה, כל יום אצל אדם אחר. נוהג זה של אכילה וארוח בבתי נדיבים לפי התור, נקרא בשם "אכילת ימים" – "טעג-עסן".

ואמנם היה זה חידוש בפולין של הימים ההם, האמונה עלי ה"שטיבלך", בהם התרכזו חיי התורה של הצעירים והמבוגרים כאחד. בחורי ישראל לאלפים למדו בשטיבלך באופן עצמאי בשקידה רבה אך ללא מסגרת ושיטה. יש איפוא לראות ביסוד הישיבה באלכסנדר פריצת דרך נחשנית שהביאה ליסוד ישיבות רבות בפולין.

1234567

בחורים בחצר בית המדרש באלכסנדר. בשנת תר"ץ.

בראש הישיבה הועמד הגאון האדיר רבי משה שמעון סקערניצר, חתנו של הרה"ח ר' אברהם מוסטר, תלמיד הרה"ק רבי פייביל מגריצא זצוק"ל.

1234567

רבי משה שמעון היה למדן בעל שיעור קומה, חריף עצום, שהיה רגיל להתפלפל בלימוד עם האדמו"ר מאוסטרובצה, כשהאחרון היה עדין רב בעיר סקערניבץ. היו שאמרו שבחריפותו אינו נופל מהאדמו"ר מאוסטרובצה שהיה מפורסם לחריף הגדול ביותר בפולין.

רבי משה שמעון הכניס בתלמידיו אהבת תורה ללא מצרים, והיה מדריכם בנתיבות ההבנה והעיון החריף כדרכם של למדני פולין. יחסו החם והמסור לתלמידיו שכבנים נחשבו לו, העמיק בלב תלמידיו את האהבה לתורה וללומדיה.

אך יחד עם יחסו האבהי לכל תלמיד, דרש מתלמידיו משמעת קפדנית בשמירת הסדרים ובהתמדה בלמודם. בכל שבת נבחנו הבחורים אצל חשובי הרבנים שהגיעו לאלכסנדר לשבות במחיצת האדמו"ר. בחורי הישיבה היו חוזרים בפני

הרבנים האורחים על חדושי התורה שנאמרו להם, והתפלפלו עמם בלהט נעורים. לפעמים היו האורחים משיגים על חדושי ראש־הישיבה, ואז היה ראש־הישיבה בכבודו ובעצמו מצטרף לויכוח, וזקוקין דנורא היו עפים מפיו בריתחא דאורייתא. הלומדים הצעירים הפיקו תועלת רבה מויכוחים תורניים אלה. לכל תלמיד היה פנקס בו היו רושמים הבוחנים במוצאי־שבת את התרשמותם מהבהור הנבחן.

הישיבה עמדה תחת עינו הפקוחה של האדמו"ר בעל ה"תפארת־שמואל", שהתענין באופן אישי במצבו הרוחני והגשמי של כל תלמיד ודאג לטפחו ולעודדו. בלילות החורף הארוכים נהג הרבי לערוך בקורי פתע בישיבה, לראות האם הבחורים שקודים על תלמודם או מבטלים את זמנם היקר בשיחה בטלה בהוויות העולם.

פעם, בשעת לילה מאוחרת הגיע הרבי לבית־המדרש ומצא מספר בחורים יושבים ומשוחחים בעניני חסידות. העיר להם הרבי בבת שחוק:

"אביי ורבא, ריש לקיש ורבי יוחנן היו אף הם אדמורי"ם גדולים, עוד לפני תקופת הבעש"ט הקדוש, ואין צורך להפסיק ממשנתם, ולעסוק בדברי חסידות".

הישיבה גדלה והתפתחה. בסיועו הפעיל של הרה"ח רבי מנשה פריימאן, נאמן ביתם של אדמורי"י אלכסנדר, נוספו ספסלים רבים בבית־המדרש, ושמה הטוב של ישיבת אלכסנדר יצא למרחקים והתפרסם בכל רחבי פולין.

במשך השנתיים שחלפו מיסודה, התפתחה הישיבה באופן מפליא. אולם בשנת "תרע"ד הארץ", נשטפה אירופה בגל אדיר של הרג, הרס וחורבן, עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה. רבים ממרכזי התורה בפולין גלו או נחרבו כליל. מוסדי ארץ התמוטטו, והרבי בעל ה"תפארת־שמואל" גלה מעירו ללודז' – עיר החרושת הסמוכה, שם ישב כל שנות המלחמה. הישיבה נסגרה ודרכי אלכסנדר נשמו.

* * *

הישיבה נפתחת מחדש.

השנים שלאחר מלחמת העולם הראשונה היו שנים קשות ליהודי פולין, בחומר וברוח. הדלות שמשלה בכפה רוקנה בתים רבים מפת לחם והפכה אותם לקרקע

אח"ח 1234567

נוחה לקליטת הרעיונות הסוציאליסטיים והבונדיסטיים. האנטישמיות הגואה דחפה רבים מבני הנוער לתנועות הבונד והציונות וכך נתרוקנו השטיבלך מהלומדים הצעירים שהלכו שבי אחרי הזוהר המזויף של הסיסמא: "שיויון, אחוה וחרות".

רבנו בעל ה"עקידת-יצחק" עלה לא מכבר על כס ההנהגה של חסידות אלכסנדר. כמנהיג העדה היו עיניו ולבו נתונים לצרות הפרט והכלל בגשמיות וברוחניות. בראותו את השבר הגדול שפקד את בני עמו נקרע לבו לגזרים. הוא חש בחובתו לצאת לישע עמו ולהשיב מלחמה שעה למסיתי הנוער. וזאת, כעצת חז"ל על ידי "משכחו לבית המדרש". לימים עתיד הוא לומר באחת מדרשותיו לבני הישיבה את אחד מעיקרי שיטתו החינוכית:

"לחזות בנועם ד' – ולבקר בהיכלו". כאשר ירגישו בני הנוער בנועם התורה – אזי יבקרו בהיכליה ולא יפרשו ממנה".

בחודש מרחשון שנת תרפ"ה נפתחה מחדש הישיבה באלכסנדר. הרבי שחש בעזובה הרוחנית ששררה אז, התבטא בעת יסוד הישיבה כי רצונו הוא שמישיבה זו יצאו בעלי הוראה שישמשו ברבנות בקהילות פולין וירימו את קרן התורה והיראה.

"והיה ראשיתך מצער". חמשים תלמידים בלבד מנתה הישיבה החדשה עם יסודה. אך "ואחריתך ישגה מאד". תוך שנים מועטות התפתחה והתרחבה ומנתה כשלש מאות תלמידים. הישיבה הפכה למגדלור זוהר המפיץ אור של תורה וחסידות בחשכה ששררה ברחוב היהודי, והוותה בית יוצר לעיצוב דמותם של פרחי חסידות אשר לא שעו לתעתועי הרחוב ופתוייו כי אם לחמו בו על ידי מלחמתה של תורה.

* * *

סדרי הישיבה

"יתגבר כארי לעבודת הבורא". מלים אלו הפותחות את ה"שלחן-ערוך", פתחו את סדר יומם של בחורי הישיבה באלכסנדר. ככל שהלכה אשמורת הלילה השלישית והסתיימה, והחשכה בחוץ התעבתה לפני שיבקיע אורו של יום, הלך וגבר האור הזוהר בבית המדרש הגדול באלכסנדר.

בחורי חמד, תלמידי ישיבת אלכסנדר התגברו כאריות לעבודת הבורא. וכבר מהשעה חמש לפנות בוקר מלאו את האולם הגדול והתפללו בהוויות אביי ורבא.

בשעה שמונה בבקר נכנס הרבי לבית-המדרש וסקר את הבחורים בלימודם, בעברו בין הספסלים שהלכו והתרבו מאז נוסדה הישיבה.

את תפלת השחר התפלל הרבי בצותא חדא עם התלמידים. לאחר העבודה שבלב, אכלו הבחורים פת שחרית קלה, שבדרך כלל כללה לא יותר מפרוסת לחם שחור וכוס קפה.

היה

אף שהארוחה דלה היתה, לא הפריע הדבר לבחורים להמשיך בלימודם ביתר שאת וביתר עוז. הצעירים מביניהם שמעו שעור בעיון מפי הרמ"ם עד שעת הצהרים, ואילו המבוגרים יותר הכינו את הגמרא עד השעה אחת-עשרה, ואז נכנסו לשעור שנמשך עד שעת הצהרים.

בעלי הבתים שבעיר, שכזבולון בשעתו, חפצו ליטול חלק בתורה הנלמדת באהלי יששכר, הזמינו את הבחורים לארוחת צהרים בבתיהם. בחורים שלא הוזמנו, קבלו כסף מהנהלת הישיבה וקנו לעצמם מצרכי מזון מבושלים במסעדה של רבי גדליה, שהוקמה למטרה זו בסמוך לבנין הישיבה.

מיד לאחר ארוחת הצהרים שבו הצעירים לבית-המדרש לחזור על שעורם בחברותות עד שעת המנחה. אז זכו שוב להתפלל עם הרבי את תפלת המנחה, שלאחריה חזר לחדרו. בעת תפלת ערבית עלה מנין בחורים אל חדרו של האדמו"ר להתפלל עמו. אחר כך המשיכו הבחורים בלימודם עד שעה מאוחרת בלילה. אזי, עיפים ומאושרים פנו לאכסניות ששכרו לעצמם מתושבי העירה, ללינת הלילה.

ארבע שנים שמעו הבחורים שעורים בישיבה, שהגיעו אליה בגיל בר-המצוה. כשסימו את ארבע הכתות הראשונות, המשיכו את לימודם באופן עצמאי בקבוץ הבחורים המבוגרים. בכתות הנמוכות למדו את מסכתות הש"ס מסדר מועד, נשים ונזיקין. אולם הבחורים המבוגרים למדו גם שולחן ערוך, יורה דעה וחושן משפט. רבים מהם נתעטרו ב"התר הוראה" ושמשו אחר כך כרבנים בקהילות שונות בפולין.

הרבי עקב מקרוב אחר התקדמותם של הבחורים בלימוד. מדי פעם היה נכנס לחדרי השעורים בוחן את הבחורים ומתפלפל עמם ברתחא דאורייתא. (עי', כדוגמא לכך, בקובץ בית ישראל חוברת ג' קושית כ"ק אדמו"ר שהקשה לבחורים בעת הבחינה בין כסה לעשור).

אוצר החכמה

בית

סימן צ"א

וישראל

כט

ומשיב לחרץ דברי הרמז' וחרמ' בס"ב
מציצית שכ' דשינוי דצביעה ל"ה שינוי
גמר והק' הא מפורש במתני' חול'ן קל"ה
לא הספ' ליתן עד שצבעו פטור דקני'
בשינוי ואמרת עפ"ד התוס' רי"ד דלא כל'
השינוי דמוני' לענין קנין מועיל לענין
איסור גכון היא.

ועל הק' הגאון'ק מוהריי מקוטנא
וצללה'ה שהבאת ע"ד היראים הגי' איכ מאי
בעי רמב"ח בקמת חיסין אי מוע' שינוי
הא מאתנן ילפי' לה ובאתנן היכי דכבר נעשה
איסור ל"מ שינוי וכן בקמת חיסין כבר
נאסר קודם שנשתנה, כבר אמרתי לחרץ
בשלמא באתנן גם הסלת אסור דדעת הוגה
אל הקמח תהו עיקר אתנן אבל גבי
הנעבד דעת העובד אל הקמח בעודה ביפי'
ולא אל הקמח, ואולי גכון הוא, ויש עוד
להגריך בדבריק ועוד חזון למועד אי"ה.
ידידך מנשה

סימן צ"א

(ב) ע"ד אדמו"ר שליט"א שהק'
לתלמידיו ישיבתו בין כסא לעשור (וכ"ה
ק' המפ') על או"ל בכריתות כ"ה דרש
אבי דאין יוה"כ מכפר על חטאות ואשמות
ודאין מדכתיב והתודה עליו וגו' ואת
פשעיהם לכל חטאתם ל"ל לאקשווי' לפשעים
דלאו בני קרבן גינהו, והק' לר"ש דס"ל
דבעי ג' רגלים כסדרן לב"ת ל"ל קרא
דאין יוה"כ מכפר על חו"א ודאין דעיכ

מיכח זה דאי מכפר ק' היאך משכחת
לאו דב"ת בחו"א דדרש' בברייתא מקרא
כי דרש ידרשנו והרי אינו עובר כב"ת
עד שעברו ג' רגלים כסדרן ואז כבר
עליו יו"כ מכפר ע"כ ק'

אולי י"ל דס"ל לרבי אי לאו קרא
חטאים דומיא דפשעים הוא דיוה"כ מכפר
על חו"א ודאין כשעדיין לא הפרישן
וסד"א דא"צ להפרישן דיוה"כ מכפר
וקרא דבב"ת איכא לאוקמי לתיכא דכבר
הפרישן דבזה ודאי אין יוה"כ מכפר כיון
שמוז' ש' ומוכן לפרשה וע' בהוס' ר"ה ד"ה
ד"ה חו"א שכ' דמ"מ היכא דחופרישו
ולא הקריבם קאי עליו בב"ת עיי"ש.

אך ל"ל ק' ל"ל תרי קראי ל"ל
דב"ת חד דאמר וליא וחד לאפריש ולא
אקריב וכתוב חד על אמר ולא אקריש
וממילא ידעי' אפריש ולא אקריב
מדאיצטריך קרא דאין יוה"כ מכפר
על חו"א.

אך י"ל דס"ל לרבי דאיצטריך תרי
קראי לעבור עליו בב' לאוין וס"ל דלוקין
על לאו שאב"מ, וע' תוס' ר"פ איזהו
נשך, והש"ס דלא משני הכי משום דרצה
לאוקמי אליבא דכ"ע אף למ"ד לאשבי"מ
אין לנקין אבל ר"ש ורבי מצי סברי הכי
ויש להאריך בזה.

מנשה ב"ר ישראל יהודא ז"ל

פריימאן.

עמוד מתוך "בית ישראל" חוברת ג', בו מודפסת קושיתו של בעל ה"עקידת יצחק".

כפי שחזה הרבי מראש, הוציאה הישיבה מתוכה לגיונות של אברכים תלמידי חכמים וחסידים שהאירו את שמי יהדות פולין בתורתם ובחסידותם.

* * *

מצבה הכלכלי של הישיבה כמצבם הכללי של יהודי פולין, היה בכי רע. פעמים רבות היו בחורים שוכבים לישון כשהם שרויים בתענית. בימות הקרה גם פחמים להסקה היו בצמצום בבית המדרש ולא פעם נאלצו הבחורים להתחמם באש התורה, שכן התנור הגדול היה צונן.

STORZYSZENIE
p. n.
"BAJS-IZRAEL"
w ALEKSANDROWIE,
k. Łódź
tel. 21, P. K. O.
zatwier. za Nr. 108/PO 15/X30 r.

ישיבת
"בית ישראל"
ע"י חסידות ע"י כ"ק אדמו"ר בעל
הפארט שמואל זצ"ל וז"ל וז"ע
ע"י כ"ק אדמו"ר בעל ישמח ישראל
וצ"היה וז"ע
באלכסנדר
ס"ט. 21
ק. 8

ג'ה י"ב ד' ל"ט. לי. ועמך קנאות. אלכסנדר
כבוד ידירי היקר מר לייבוש ו"י מאקאווער
בני י"ט ש"ה א"ת ישיבת אלכסנדר
בעיר נאדו

שלום וברכה!!!
הסכום תשעית זהוסיס ממעות הח"י גדולים מט שבוע על ישיבתנו חק' בית ישראל
דפה לנכון הניענו ומח יקץ חסדי המחנכים לזה כי בזה מקיימים הרבה ופסוח
העטופות ברעב ובחסא ולומדים תורה מתוך לחץ ועוני אנא כונו לעזרת הישיבה
כי מצבה נורא מאד ואם לא חבאו לעזרתנו בעזר מועד מי יודע אם לא נח"י
מוכרחים לסגור יערי הישיבה חק' ומה יעשו התלמידים באין להם הישיבה חק'
ובואי רכזה"ק נגמ"ם ימליצו טוב כג"ט בער כל העושים והמציגים לסוכה ישיבנו
כי יתברכו ממעון הנרכות בטענות כרכה חייט פרוכץ והצלחה עושר אור וכו"ט
בעתירה אזהכט ידיכט דו"ט"ס כח"י המצפה לישועת ר' במהרה בככ"י
אברהם חייט כהר"ק אדמו"ר זצ"ללה ז"ע ועכ"א

מכתב מאת נשיא הישיבה הרה"צ רבי אברהם חיים דנציגר אחיו של הרבי, המתאר את מצבה הקשה של הישיבה.

ביחס הפוך למצב הגשמי הקשה היה המצב הרוחני. הבחורים שקדו על תלמודם יומם ולילה ובישיבה שררה אוירה של "עליזות דקדושה", שנבעה מתוך שמחה פנימית, על שזכו ללמוד בבית מקדש מעט זה, תחת השגחתו של צדיק הדור.

כעבור מספר שנים נוסד על יד הישיבה "בית – התבשיל", בהשתדלותם הנמרצת של קבוצת אברכים ובראשם האברך החשוב ר' אלתר יוסף יעקובוביץ. "בית-התבשיל" הווה צעד קדימה בשיפור מצבם הכלכלי הקשה של הבחורים. בהשראתו של הרה"ק ר' אברהם חיים דנציגר נשיא הישיבה, יצאו מספר אברכים בעלי כושר דבור והשפיעו על בעלי בתים באלכסנדר לשלם מדי שבוע סכום מסוים לאופה על מנת שיספק לחם ללומדי הישיבה.

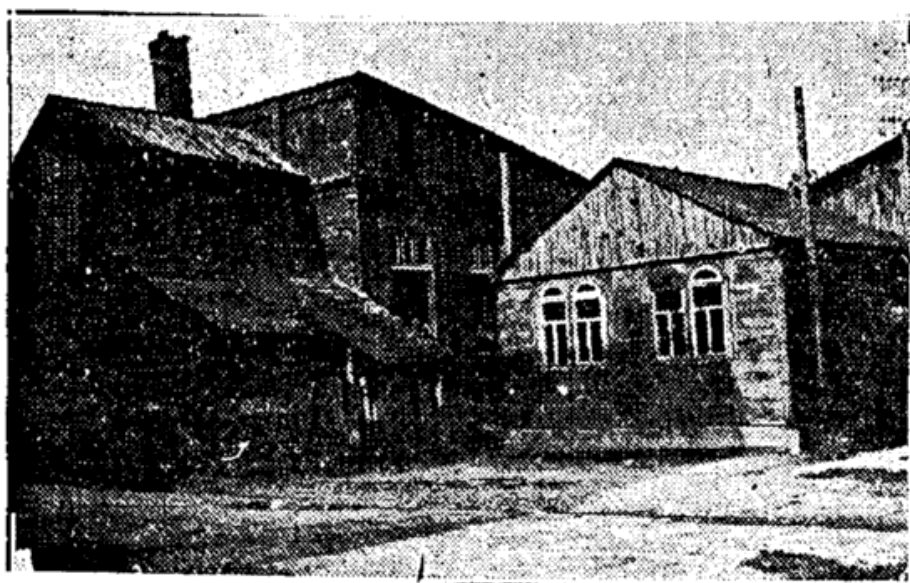
בנוסף, נסעו מספר בחורים בעלי יכולת שכנוע לישובים בהם נמצאו ריכוזים גדולים של חסידי אלכסנדר, והתרימו אותם למען בית התבשיל.

אוצר החכמה

"בית התבשיל" קבל כל בחור משקה חם, קפה לארוחת הבקר ולארוחת הערב, וכן רבע ככר לחם וקוביה חמאה בבקר ובערב. לארוחת הצהרים – בשלו ארוחה שעקרה היה מרק ומנה עקרית דלה.

אוצר החכמה

בית התבשיל הוקם בסוכת הרבי ה"ישמח-ישראל", שעמדה ריקה, שכן ה"תפארת שמואל" וה"עקידת יצחק" השתמשו בסוכות הצמודות לדירותיהם. כך בוטל למעשה מנהג אכילת ה"ימים", שהכביד על הבחורים שציפו לשולחנם של זרים, ולעתים הותירו רעבים מספר ימים בשבוע, בהם לא נמצאו בעלי בתים שיזמינום לסעודה.

מימין בתמונה: הסוכה של בעל ה"ישמח-ישראל" ז"ע.

בתקופה האחרונה שמש-המבנה כבית-התבשיל לבחורי הישיבה.

בתמונה משמאל: ביתו של הרבי ה"ישמח ישראל". שמש מאוחר יותר כביתם של האדמו"ר ה"עקידת יצחק" צוק"ל וגיסו רבי יצחק מאיר זינגר זצ"ל הי"ד, לפני שנבנה הבית החדש.

לאחר שסודר ענין הארוחות, החלט להקל על הבחורים גם בענין השינה. לשם כך נשכרו שתי קומות בבנין תעשיתי סמוך לבית-המדרש, ושם ישנו הבחורים.

* * *

הנהלת הישיבה ואישי החינוך שבה:

צוות רוחני מעולה כהן בישיבה והתווה את דרכה. נשיא הישיבה שנשא בעולה הגשמי והרוחני גם יחד היה אחי הרבי הרה"ק ר' אברהם חיים דנציגר. ההנהלה הרוחנית היתה בידי הרה"ח ר' מנשה פריימן וראשות הישיבה הופקדה בידי הרה"ג ר' שלמה נח קאהן. משנתמנה ר' שלמה נח לדיין ומו"צ באלכסנדר, החל לכהן כראש הישיבה הגאון ר' ראובן יהודה לייב זיידמן שהתבקש לכהן אחר כבוד כרב בעיר סקאלה.

אוצר החכמה

אוצר החכמה

כרמ"ס נוספים שמשו הרה"ג רבי זלמן הרש אייזנבוים, הרה"ג ר' מרדכי דוד שיראדזער, והרה"ג ר' שמחה בונם אסטרייך. הנושא ונותן עם הבחורים בלמודם, היה הגאון ר' העניך גערשיניאק.

אוצר החכמה

* * *

הרה"ח ר' מנשה פריימן הי"ד המנהל הרוחני

אישיות חינוכית חסידית נערצת שהיתה האחראית לכל המתרחש בין כתלי הישיבה.

תפקידים רבים מלא ר' מנשה פריימאן בחיי הישיבה. הוא קבל את הבחורים לישיבה, עקב אחר התפתחותם הרוחנית במשך הזמן ששהו בה, ופקח עין על לימודם והתמדתם לאורך היום כולו. כשהגיעו רבנים לאלכסנדר, שלח את התלמידים להבחן אצלם ואף בחנם בעצמו. ומכיון שרצה שחכמתם תתקיים בידם, השגיח על מדת יראתם וצורת תפלתם.

את מחיתו מצא לו כשכיר בחנות של אחד מחשובי החסידים בלודז' מספר שעות ביום, ואלו כל יתר שעותיו היו קודש לעבודה הרוחנית בישיבה שלא על מנת לקבל פרס.

מחשובי האברכים אצל אדמו"ר הזקן מהר"ר יחיאל היה, ורושם התורות שנאמרו מפי אדמו"ר אלכסנדר בשולחנותיהם בשבתות ובחגים.

היה מקורב ביותר לאדמו"ר בעל ה"ישמח ישראל", ואף הוציא לאור ספר על תולדותיו של אותו צדיק בשם "תפארת ישראל".

הוצאת
אוצר החכמה

בצעירותו עסק בתורה יומם ולילה ובא בכתובים עם רבים מגדולי ישראל במשא ומתן של הלכה. חלק ממכתבים אלו נתפרסמו בקובץ התורני "בית ישראל" דאלכסנדר שנערך תקופה מסוימת על ידו.

הוצאת
אוצר החכמה

בחוש עדין מיוחד ידע איך להתייחס לכל בחור, לחדור לנבכי נפשו ולעמוד על רמת ידיעותיו ויראתו. למרות הפיקוח התמידי והצמוד עליהם, היה אהוב מאד על הבחורים, שחשו את האהבה המסותרת מתחת לתוכחה הגלויה.

בסיום הזמן כשנסעו הבחורים לביתם, כתב ר' מנשה לכל אחד פתק על מצבו בלימודים. בתחילת כל "זמן" חדש שלח ר' מנשה גלויה לכל בחור להודיעו על תחלת הלימודים. מי שלא קיבל גלויה כזו, הבין שעליו להתכבד ולהשאר בביתו. מובן מאליו שר' מנשה התייעץ בכל ענין חשוב עם נשיא הישיבה הרה"ק ר' אברהם חיים דנציגר זצ"ל.

* * *

ראש הישיבה הרה"ג ר' ראובן יהודה לייב סקאלר זצ"ל

הרה"ג ר' ראובן יהודה לייב זיידמן זצ"ל, שנקרא על שם עיר רבנותו "סקאלר רב", אמר בישיבה את השיעור הגבוה ביותר דעה.

דבריו נאמרו בחריפות רבה "עוקר הרים וטוחנם זה בזה". לעתים התקשו התלמידים לרדת לעומק סברותיו. התלמיד שהיה שואל את השאלה הראשונה בשיעור, זכה ור' ראובן לייב הפנה אליו את מבטו במשך כל השיעור ודבר כאילו רק אליו. דרכו של ראש הישיבה היתה להפסיק באמצע משפט ואותו תלמיד, אליו הביט ראש הישיבה היה חייב לסימו. אם חלילה נכשל התלמיד ואמר על מותר – אסור, ועל אסור – מותר, ננזף על ידי רבו שנהג לזרוק מרה בתלמידיו.

"מורא רבך כמורא שמים". אימה ורעד אחזו את אלה מהתלמידים שפגשו את רבם ברחוב כשהוא פונה לעבר בית המדרש. הם מהרו בבהלה לבית תלמודם ופתחו את גמרותיהם בזריזות.

אה"ח 1234567

אוצר החכמה
אה"ח 1234567

דוגמת מכתב ששלח ראש הישיבה באלכסנדר הגאון רבי יהודה ראובן זיידמאן זצ"ל להוריו של בחור שחזר בסיום ה"זמן" לביתו.

זוה נוסח המכתב:

לראיה ביד הב' המופלג החור"ש (החריף והשנון) כמר ירחמיאל ישראל נ"י איך שבמשך ימי החורף ש.ז. למד בישיבותינו הק' במחלקה ד' מס' בב"מ פ' הזהב ואיזהו נשך גפ"ת ושו"ע ויר"ד ה' בב"ח עם פמ"ג. עשה הישר והטוב למד בהתמדה, התנהג במוסר ויר"ש, על הבחינה הצטיין במדרגה "טוב מאד".

יהודה ראובן

במשך ימי שבתו בבית הוריו יחזור על למדו, וישמיע לימוד בפני א' המופלגים ואם אפשר בפני הרב דמתא.

זמן התחלת הלימוד בקיץ הבע"ל אי"ה יום א' פ' אמור ב' לחדש אייר.

אולם מתחת למעטה של הטלת מורא שכן לב רחום וחם. ר' ראובן לייב חרד
ודאג לתלמידיו כאב לבניו, ושאף לראותם מושלמים בתורה וביראת־שמים. יחד
עם זאת נשא בעול להיטיב את מצבם הגשמי ולהקל עליהם בכל יכולתו.

בגלל מצבה הכלכלי החמור של הישיבה, לא קבלו ראשי הישיבה את משכורתם
מספר חדשים. וכאשר סוף סוף קיבל ר' ראובן לייב חלק ממשכורתו, לא שלח
אותה במלואה לביתו להחיות נפש עולליו ואשתו העטופים ברעב, אלא הפריש
ממנה חלק נכבד כדי לשלם לאופה ולחנוני, שספקו מצרכים לישיבה, ואיימו
להפסיק את האספקה, בשל החובות המצטברים של הישיבה.

* * *

החידושים

הרה"ג ר' חנוך העניך גערשיניאק — נושא ונותן עם הבחורים בסברא.

"העניך אברהם יעקב'ס" כך כונה בפי כל. חנוך חתנו של ר' אברהם יעקב, היה
דמות בולטת בישיבת אלכסנדר. לכאורה סגור בד' אמותיו, מסתובב הלוך ושוב
בבית־המדרש שקוע בשרעפיו, ומדי פעם מריח טבק שעקבותיו נכרים בברור
בזקנו הלבן ועל מעילו. אך כשמתקרבים אליו אפשר לשמוע אותו ממלמל לעצמו
"...כן, הרמב"ם צודק" או "קושיא עצומה" וכיוצא באלו משפטים המעידים שכל
מעניו נתונים ללימוד.

בחור כי יקשה קושיא חמורה, תוספות קשה להבנה "קצות החשן" מפולפל,
הכל מובא בפניו. והוא מוטיב ומפרק, ומאיר את עיני התלמידים בסברותיו
הבהירות והישרות. במשא ומתן הלכתי עמו מתגלה גאון אדיר שכל ים התלמוד
ומפרשיו, ספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים גלוי לפניו, והוא צולל במים
האדירים ומעלה בידו מרגליות.

נהג לבוא לבית־המדרש השכם בבקר. ומיד בהגיעו הקיפוהו חריפי הבחורים
בחבילות של קושיות וסתירות. והוא כשש אלי קרב שוחח עמם בלימוד בלהט עד
התפילה. לאחריה נשאר בבית המדרש להמשיך ולעסוק בתורה עד חצות היום. רק
אז נזכר שיש צורך לדאוג גם קצת לפרנסת ביתו, והיה הולך ל"הציץ" לחנות
שהחזיקה אשתו ולעזור לה מעט.

לקראת מנחה שב לבית־המדרש ונשאר בו עד שעות הלילה המאוחרות. כל
הרהוריו, הגיגיו ורעיוניו היו תורה. קשה היה לו להנתק מלימודיו שהיו חלק

מנפשו. ובימי שישי כשהלך לטבול במקוה נאלץ לשוב את בנין המקוה שעות ארוכות עד שנפנה מרעיונותיו ויכול היה להכנס ולטבול.

גדולי הרבנים שהגיעו לאלכסנדר הכירו בגדלותו התורנית והשתעשעו עמו בחדושי תורה. בתקופת יסוד הישיבה אמר בה שיעורים במשך תקופה קצרה, אך משנוכח שחלק מהתלמידים אינם יורדים לעומק דבריו – פרש.

השתתף במשא ומתן של הלכה בירחונים "בית-ישראל" ו"קובץ בית שמואל" שהוציאה לאור הישיבה באלכסנדר. שם מתגלה מעט מזעיר מגאונותו המזהירה.

עדות לדבקותו התמידית בדברי תורה מתגלה באפיזודה הבאה:

עזרתו העקרית לאשתו בפרנסת הבית היתה בכך שנסע מידי פעם ללודז' הסמוכה לאלכסנדר לקנות סחורה עבור החנות. פעם עמד בתחנה בלודז' כשהוא מחכה לחשמלית שתסיענו לאלכסנדר, וחבילת אריג תחת בית שחיו. רעיונותיו שוטטו כרגיל בים התלמוד, עיניו נעוצות אי שם באופק, וכל ישותו כאילו לא נמצאה כלל בעולם הזה. לפתע ננער, הכה באצבע צרדה והפליט בחיוך:

"ישראל יצחק ז"ראדובער (זקן) הקשה לי הבוקר בישיבה קושיא שלא ידעתי לתרצה. והרי אין זו קושיא כלל!"

כשהגיעה החשמלית עלה עליה ר' העניך כשהוא מהרהר עדין בקושיא ובתרוצה. רק כשהגיע הביתה נוכח שחבילתו אינה בידו, מכיון ששכחה בתחנה בלודז' מגודל התפעלותו.

* * *

הגאון ר' זלמן הרש אייזנבוים

הגאון ר' זלמן הרש אייזנבוים אמר שיעור בישיבה בכתה ג'. דרכו היתה להעמיק בפשט ולחקור היטב את כונת רש"י בכל מקום שבאר את הגמרא.

"כל מלה ברש"י בדקדוק נכתבה, ועלינו לעמול על כוונתו" היה חוזר ומשנן באזני תלמידיו.

היה רגיל בלימוד המהרש"א באמרו :

המהרש"א

"המהרש"א הוא אבן הבוחן למדת הבנתך את הסוגיא. אם אינך מבין את המהרש"א, עליך לחזור וללמוד את הסוגיא מתחילתה".

אוצר החכמה

ר' זלמן הרש הצטין בהסברה נפלאה והקנה לתלמידיו דרך ישרה להבנת הסוגיא ומפרשיה. כאשר ידעו התלמידים את הסוגיא בברור, פתח ר' זלמן הרש בפלפולים נפלאים המבוססים על דברי הראשונים מפרשי הש"ס, כשהוא חורז קושיות ותרוצים ביד אמן, ומבסס דבריו בסברות מקוריות ורעננות. טעם שעוריו הנפלאים שמור עדין בפייהם ובזכרונם של תלמידי ישיבת אלכסנדר החיים עמנו כיום.

המהרש"א

* * *

זקני הרבנים בוחנים את בחורי הישיבה

חשובי הרבנים, חסידי אלכסנדר שהגיעו בשבתות לעירה לשהות במחיצת הרבי התענינו במצב הלימודים של הבחורים ובחנו אותם.

המהרש"א

בכל מוצאי שבת, היה המנהל הרוחני הרה"ח, ר' מנשה פריימן שולח קבוצות בחורים להבחן אצל הרבנים ששבתו בשבת באלכסנדר, והם היו רושמים את הערותיהם על כל בחור בפנקס מיוחד.

בשבתות, נבחנו הבחורים אצל בעלי בתים למדנים שגרו באלכסנדר.

הרה"ג ר' יעקב גלזר זצ"ל ראב"ד פיוטרקוב, המכונה ר' יענקלי דיין, שבת פעם באלכסנדר. הגאון האדיר המפורסם, מגדולי מורי ההוראה בפולין, בחן את התלמידים והתפעל מרמת ידיעותיהם. כשנפרד, עמד וכתב מכתב הערכה למנהל הישיבה, כשהוא פותח את המכתב במלים: "כי כל העדה כולם קדושים".

הרה"ח ר' יחזקאל יעקובוביץ ז"ל, ספר לי כי נבחן אצל הרה"ג ר' יעקב גלזר על שולחן ערוך, יורה דעה וקיבל ממנו היתר הוראה.

בכתב הסמיכה נכתב בין היתר על ידי הרה"ג ר' יעקב זצ"ל:

"בחנתי ומצאתיו בקי בשולחן ערוך ונושאי כליו מראשון שבראשונים ועד האחרון שבאחרונים". ר' יעקב גלזר לא היה פזרן בשבחים!

גם הגאון הישיש ר' אליהו בנימין קנטור מזאלושין, מחבר הספרים "מזבח אבנים" "חלקת בנימין" ועוד, שהיה כבר אז כבן תשעים, כשהגיע לאלכסנדר, בלה שעות מרובות בשיחה של תורה עם הבחורים. כשעמד לנסוע לביתו לאחר השבת, כנס לבית-המדרש ונתן ידו לכל בחור ובחור לאות חיבה, באחלו לו: "תצליח בלימודים בחורי", "תהיה בריא וחזק בחורי" וכדומה.

את דעתו על הישיבה אנו קוראים בכרוז שהוציא בשנת תרפ"ח למען הישיבה. וכך כותב הוא בין השאר:

234567

אוצר החכמה

"...ובתוכם כעין החשמל, ישיבת "בית-ישראל" אשר באלכסנדר ואגפיה, תלמידים קטנים וגדולים נוהרים אליה לשמוע לקחם מפיו מוריהם, תלמידי-חכמים יראי ה' וחושבי שמו. המיסדים והתומכים ברוכים יהיו לה' לאוקמאשכנתא מעפרא, ומהגדיים יעשו תישים, אשר יהיו רועי ישראל הנאמנים לה' ולעבודתו, ומהם תופיע התורה בהדר זיוה להרים קרן ישראל".

גם הרבנים הגאונים, הרה"ג ר' בעריש רוזנברג מסטריקוב זצ"ל, והרה"ג ר' יצחק נתן שטארק מביאלה זצ"ל השתעשעו עם הבחורים בדברי-תורה, וברוב חיבתם שלחו מחידושי תורתם לירחונים שהוציאו לאור בחורי הישיבה. הם גם כתבו מכתבי קריאה לתמיכה בישיבה.

עם יסוד בית-התבשיל בשנת תרצ"א הגיעו לאלכסנדר קהל רב ובהם חשובי הרבנים מחסידי אלכסנדר, אשר סעדו עם הבחורים סעודת "מלוה-מלכה", חיזקו את רוחם בדרשותיהם הנלהבות, והתפלפלו עמם בדברי תורה.

בחוברת "כרם בית שמואל" משנת תרצ"א נמצא כתוב כי בעת סעודת "מלוה מלכה" הסבו עם הבחורים, הרבנים הגאונים מהערים איזביצא, ביאלה, בלוינא, זלאטשוב, סאדאוונא, אשעצק שעווער ועוד.

בעת שיסד הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל את "ישיבת חכמי לובלין", ביקר בין השאר באלכסנדר, ונשא ונתן בחדושי תורה עם טובי התלמידים. ברוב התפעלותו מרמת לימודם, פנה לרבנו הקדוש וביקש הורמנא לקחת עמו קבוצה קטנה של תלמידים מאלכסנדר לישיבתו, כדי לבסס על ידם את ישיבתו החדשה ולהעמידה על רמה גבוהה.

1234567

אה"ח 1234567

אה"ח 1234567

אה"ח 1234567

אה"ח 1234567

אוצר החכמה אוצר החכמה

טקס הפתיחה של ישיבת חכמי לובלין.

התמונה באדיבות הארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי של האוניברסיטה העברית. (מספר התמונה באוסף הארכיון
(PL/227

אוצר החכמה

אה"ח 1234567

אוצר החכמה

אה"ח 1234567

אה"ח 1234567 אוצר החכמה

רשת הישיבות ברחבי פולין

הדפסה

לאור ההצלחה הרבה שנחלה הישיבה באלכסנדר, הוקמו על פי פקודת הרבי רשת ישיבות אלכסנדר נוספות בכל רחבי פולין: בלודז', אוסטרובצא, בלאשקי, בנדין, ווילון, זדונסקא-וולא, זעלוב, סטריקוב, סוסנובצא, פביאניץ, פיעטרעקוב, קאליש, שיראדז' ועוד.

הדפסה

הרוח החיה בארגון, ובדרבון החסידים בכל עיר ועיר להקים ישיבות היה בן האדמו"ר הרה"צ ר' ירחמיאל ישראל יוסף.

הדפסה

בסיוע האברך החשוב ר' אלתר יוסף יעקובוביץ שהיה יד ימינו, ועוד חבורת אברכים, נהג לנסוע עם חבר עוזריו לחשובי החסידים, להמריצם ולשדלם לפתוח בכל עיר, ישיבה מסודרת לבחורים, בהדגישו בפניהם את נחיצות הענין להצלת בניהם מהסחפות בזרם הכפירה וההשכלה החילונית השוררים ברחוב.

הדפסה

* * *

הישיבה בלודז'

לודז' עיר המטרופולין היתה מבצרם החזק של חסידי אלכסנדר. בלודז' פעלו עשרות שטיבלעך של חסידי אלכסנדר, ובהם התפללו אלפים רבים של חסידים. אחד המיוחד שבבתי החסידים בלודז' היה "דער גרויסער שטיבל" – השטיבל הגדול, ששכן בקומתו השניה של בית מדרש וילקי ברחוב זאכאדניא 56. שם התפללו מידי שבת כשמונה מאות חסידים ובראשם משמנה ומסלתה של חסידות אלכסנדר: הגאון ר' שמחה אוברבוים, רבי מנדל וואהלר, רבי מרדכי וולאשצובער הדיין, הגבאי ר' שבתאי הכט ועוד חסידים נגידים ואנשי מעשה.

כל ימות השבוע המה השטיבל מהמון בחורים ואברכים אשר למדו בו יומם ולילה. בשנת תרפ"ב החלט על ידי חשובי החסידים להקים ישיבה מסודרת לצעירי הצאן בעיר לודז'. כראש ישיבה נתמנה הרה"ג ר' משה יחזקאל יעקובוביץ זצ"ל. מספר בחורי הישיבה הלך ורב עד שלא נמצא שטיבל אחד שאפשר היה ללמד בו את כל בחורי החמד שנפשם חשקה בתורה. לכן שיכנו את כיתות הלימוד בשלשה מקומות: תלמידי שיעור א' למדו בשטיבל דחסידי אלכסנדר ברחוב וולבורסקי 1. שיעור ב' היה בשטיבל ברחוב פולנוצנא 5. ושעור ג' התקים בשטיבל שברחוב דלוגא מס. 22. מנהל הישיבה היה הרה"ח ר' אברהם אוברבוים בנו של הגה"ח ר' שמחה זצ"ל.

מצב זה הכביד על ניהולם התקין של סדרי הישיבה, מה עוד שהשטיבלעך נעשו צרים מלהכיל את כל הבחורים שהתדפקו על פתחי הישיבה, ששמה הלך לפניה כמקום תורה מעולה. על כן החליטו חשובי החסידים לבנות בנין גדול ומפואר למוסדות החינוך של חסידי אלכסנדר בלודז', אשר יתאים לצרכיהם. נוסד ועד עסקנים בראשות הרה"ח ר' מרדכי העבער ז"ל שפעל ללא לאות להתרים את עשירי העיר למטרה קדושה זו. הגביר ר' ישראל פריימאן ז"ל רכש מכספו מגרש למען הישיבה עליו הוקם בנין גדול בן שלש קומות על ידי עשירי החסידים בלודז'. הגביר ר' פישל מילרוד תרם קומה שלמה לבנין והחזיק על חשבוננו את הפנימיה לתלמידים שהגיעו מחוץ לעיר ללמוד בישיבה הקדושה. המאמצים שהושקעו נשאו פרי וכעבור זמן לא רב עמד על תילו בנין מפואר ברחוב יאקובא 12, שהפך עד מהרה לתלפיות לכל בחור חסידי בלודז' ובסביבתה שרצה ללמוד תורה בטהרה וברמת לימודים גבוהה.

היינט. זונטאג. א' שמיני ד. 27/3 א' זייגער 2 נאכט. קימט סאר
דער פיינדינער
הנפכת-הבית
 פו' אייגענעם בנין
הישיבה בית ישראל יאקובא 12
 מיט'ן אנטייל פון כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א מאלכסנדר, מיר לעדען דערמיט איין
 אלע מיטגלידער אויך נישט מיטגלידער צו קימען נעמען אנ'אנטייל אין די שמחה של מצוה.
די פערזאנלעכע

מודעה בעיתון "לאדזער טאגעבלעט", מיום ראשון י"ט באדר ב' תרצ"ב.
 במודעה מפרסמים את חגיגת חנוכת-הבית של ישיבת "בית-ישראל" בלודז'.
 וכך נאמר במודעה:

היום, יום ראשון א' שמיני (ה'27/3) בשעה שתיים אחה"צ תתקיים חגיגת חנוכת הבית של בנין הישיבה "בית-ישראל" ברחוב יאקובא 12.
 בהשתתפות כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א מאלכסנדר. אנו מזמינים בזה את כל אנשי ואנשי העיר לבוא ולקחת חבל בשמחה של מצוה.
 המארגנים.

בי"ט באדר שני שנת תרצ"ב התקיימה חגיגת חנוכת הבית ברוב פאר והדר. חגיגה זו שהיתה מאורע כביר לכבוד¹²³⁴⁵⁶⁷ של תורה הונצחה בחוברת "כרסבית שמואל" מחודש ניסן תרצ"ב. במדור "הישיבה" מופיע מאמר מפורט על החגיגה הנהדרת מפתחת הישיבה הגבוהה "בית ישראל" בעיר לודז'. והרי תאור החגיגה:

"אותו היום נטל שתי עטרות: (א) פתיחת בנין הישיבה המפואר, (ב) יובל העשור לקיום הישיבה.

החגיגה הכפולה מצאה לה הרחב והתענינות מרובה בכל רחבי המדינה, ובפרט בעיר המעטירה לודז'.

מאז בוקרו של יום א' פרשת שמיני, נכרה תנועה המונית בכל הרחובות והסמטאות שהובילו לבנין הישיבה ברחוב יאקובא מספר שנים עשרה, ומשעה לשעה נהרו ונתוספו המונים חוגגים חדשים הלך ורב, הלך וגבור. אוטובוסים וכרכרות הביאו אורחים ומוזמנים מכל רחבי הארץ. ביניהם רבנים חשובים, אנשי שם, צירים ממוסדות שונים. ובשעה שנים, זמן פתיחת החגיגה לפי התכנית המסודרת, היתה הצפיפות רבה ביותר. לא רק חצר הבנין היה מלא מפה לפה, אלא גם ברחובות הסמוכים עמדו המונים מאין יכולת להתקדם או לזוז מחמת הדחק.

בחורי חמד, חברי המוסד "הרמת וחיוזק התורה" התנדבו לפקח על המשטר, והסדר נשמר בקפדנות רבה. שומרי הסף במבוא הבית נאלצו להשיב ריקם את פניהם של אלו שחפצו להכנס פנימה, אף אם היה בידם כרטיס הזמנה, מכיון שהחצר היתה מלאה עד אפס מקום. החצר וגם הבית פנימה לבשו צורה חגיגית ומקושטת, נאה ביותר, וכפי שמשערים הגיע ההמון ליותר מעשרת אלפי איש בלי עין הרע.

בשעה שנים ומחצה בדיוק, הופיע על הבימה הגאון האדיר החסיד הישיש המפורסם רבי שמחה אוברבוים שליט"א, ונשא דברים חמים היוצאים מן הלב. דבריו נשמעו בקשב רב ובדממה על ידי ההמון העצום שהיה צמא לכל מלה.

אחריו עלה על הבימה הרב הגאון החסיד הישיש הרבי אליעזר ליפשיץ שליט"א חבר לוועד הרבנים המקומי שברך את החגיגה. הוא דיבר מעניני המאורע דהיום. אחריו הופיע הגאון כליל המדעים רבי יוסף פיינר שליט"א חבר ועד הרבנים המקומי. הוא נשא נאום ברכה בשם ועד הרבנים בלודז' וקרא לפני הציבור מברקי ברכה, שנשלחו אל החגיגה מאת רבי המלוכה הפולנית: נשיא הממלכה מושטיצקי, והמצביא העליון פילסורסקי.

הרב הגאון רבי חיים אלעזר זינגר שליט"א חבר ועד הרבנים וועד הבנין, ריתק בנאומו את הקהל כשלשת רבעי השעה. הרבנים מהערים טושין וווידאווא, הביאו גם הם את ברכותיהם לחגיגה.

כתום סדר הברכות והנאומים, פצחה המקהלה בשירים ובזמירות שהנעימו את המעמד הנפלא ועוררו את לב הנוכחים לשמחת המצוה.

שני תלמידים, אחד מצעירי הצאן בישיבה ומשנהו מהלומדים להוראה, נשאו את דבריהם, והשאיירו רושם עז על השומעים. בפרט התפעלו כולם מהפלפול הארוך שנשא התלמיד שהתכונו להורות בישראל.